

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal "Naiste vaesus Euroopas"

(2006/C 24/18)

Vastavalt EÜ asutamislepingu artiklile 262 otsustas Euroopa Parlament 28. aprillil 2005. aastal konsulteerida Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteega järgmises küsimuses: "Naiste vaesus Euroopas".

Arvamuse ettevalmistamise eest vastutav tööhõive, sotsiaalküsimuste ja kodakondsuse seksioon võttis arvamuse vastu 5. septembril 2005. Raportöör oli **pr King**.

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee võttis 420. täiskogu istungil 28.–29. septembril 2005 (29. septembri istungil) vastu järgmise arvamuse 79 poolthäälega, erapooletuid oli 2.

1. Taustteave**1.1 Rahvusvaheline vaesuse vastu võitlemise päev**

ÜRO Peaassamblee nimetas 17. oktoobri rahvusvaheliseks vaesuse vastu võitlemise päevaks, suurendamaks teadlikkust vaesuse ja viletsuse vastu võitlemise vajadusest kõigis riikides.

1.2 Naised ja vaesus Euroopa Liidus

Regioonide Komitee, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee ning ka Euroopa Parlament töötavad välja dokumendid teemal "Naised ja vaesus Euroopa Liidus", et anda kõnealuse päeva puhul oma panus ulatuslikku arutellu vaesuse olemuse üle Euroopa Liidus. Kuigi iga dokument on koostatud erineva vaatenurga alusel, on kõnealuste ELi institutsioonide töö omavahel kooskõlastatud.

1.3 Vaesusrisi määratlemine

Vaesusrisk määratletakse kui elanike osa, kelle sissetulek jääb alla 60 % riigi keskmisest sissetulekust. Sissetulekuks nimetakse kogu leibkonna käsutuses olevaid vahendeid, mis jagatakse leibkonna liikmete arvuga.

1.4 Euroopa Liidu raamtingimused vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse vastu võitlemiseks

2000. aastal leppisid liikmesriigid kokku Euroopa strateegia suhtes sotsiaalse tõrjutuse ja vaesuse vastu võitlemiseks (2000), mille puhul kasutatakse avatud kooskõlastusmeetodit. Kõnealune strateegia hõlmab ühiseid eesmärke ning kohustab liikmesriike iga kahe aasta järel esitama nimetatud eesmärkidele vastava riikliku tegevuskava. Näitajad sisaldavad sotsiaalse hõlvamise nelja aspekti: materiaalne vaesus, töökoht, tervis ja haridus. Meeste ja naiste võrdõiguslikkus ei kuulu ELi kõnealuse strateegia põhieesmärkide hulka.

1999. aastal võttis nõukogu vastu kooskõlastatud strateegia sotsiaalkaitse ajakohastamiseks. Sotsiaalkaitse kujutab endast olulist vahendit võitluses vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse vastu Euroopa Liidu liikmesriikides. Kõnealune strateegia hõlmab kolme põhiteemat: sotsiaalse hõlvamise poliitika, pensionisüsteemi reform ja tervishoiusüsteemi reform. Soolist võrdõiguslikkust ei käsitleta.

Lähtuvalt hiljuti toimunud rahvahääletuste tulemustest Euroopa Liidu põhiseaduse kohta kuulutas Ühendkuningriik eesistujariigina 2005. aasta oktoobriks välja arutelu ELi sotsiaalkaitse süsteemide kohta.

1.5 Õiguslik raamistik

Vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse vastu võitlemise poliitika kuulub üldiselt liikmesriikide pädevusse. Siiski toetab ning täiendab ühendus vastavalt EÜ asutamislepingu artiklitele 136 ja 137 liikmesriikide tegevust sotsiaalse tõrjutuse vastu võitlemisel.

Vastavalt EÜ asutamislepingu artiklile 13 võib Euroopa Liit astuda vajalikke samme võitlemaks diskrimineerimisega soo, rassilise või etnilise päritolu, usutunnistuse või veendumuste, puute, vanuse või seksuaalse sättumuse alusel.

1.6 Vaesuse tase Euroopa Liidus

2001. aastal oli märkimisväärne hulk inimesi, kelle suhteline sissetulek oli vaesuse piiril: 55 miljonit inimest ehk 15 % ELi elanikkonnast elas vaesusriskis.⁽¹⁾ Enam kui pool neist elas pidevalt madalast suhtelisest sissetulekust. Kõnealune osakaal on liikmesriigiti väga erinev, ulatudes 9 %st Rootsis kuni 21 %ni Iirimaa. Üldiselt puudutab see naisi tunduvalt enam kui mehi.

⁽¹⁾ Vaesusrisi näitajad on võetud Euroopa Ühenduse leibkondade uuringust (*European Community Household Survey*).

1.7 Sotsiaalse tõrjutuse tase

Mida kauem on inimene sunnitud madala sissetulekuga toime tulema, seda suurem on oht jääda kõrvale sotsiaalsest, kultuurilisest ja majanduslikust tegevusest. Kõigis liikmesriikides oli 2001. aastal pooltel või rohkematel vaesusriski piiril elavatest inimestest madal sissetulek pikema aja vältel, st nende jooksva aasta ja vähemalt kahe aasta eelnevast kolmest (1998–2000) sissetulek oli alla 60 % piirmäära. 2001. aastal elas Euroopa Liidus pidevalt vaesuses keskmiselt 9 % elanikkonnast. Ka kõnealune olukord puudutab naisi rohkem kui mehi.

1.8 Demograafiline ja sotsiaalne kontekst Euroopa Liidus

Euroopa Liidu demograafiline olukord muutub dramaatiliselt, kuna sajanditepikkune Euroopa tööelise elanikkonna kasv muutub peagi kahanemiseks. 65-aastased ja vanemad inimesed moodustavad 16 % kogu elanikkonnast, samas kui alla 15-aastased moodustavad 17 % ning eluiga pikeneb. Järgmise 15 aasta jooksul suureneb üle 80-aastaste inimeste arv pea 50 % võrra. ⁽²⁾

Samal ajal muutub leibkondade struktuur. Abielusid on vähem ja need sõlmitakse kõrgemas vanuses, rohkem on lahutusi ning ka lastega paaride arv väheneb. Kõnealune areng toob kõigis vanusegruppides kaasa tendentsi väiksemate leibkondade poole. Majandusteadlane ja Nobeli preemia laureaat Gary Becker väidab koos kolleegi kohtunik Richard Posneriga, et kõnealuseid muudatusi on võimalik majanduslikult seletada ⁽³⁾. Nad tõdevad, et naiste üha suureneva majandusliku iseseisvusega seoses töövõimalustega väljaspool kodu muutub nn patriarhaalne abielu (mees teenib raha, naine on temast sõltuv) nn kaaslaste abieluks. Suurenevad ka lastesaamisega seotud alternatiivkulud: mida suurem on naise sissetulek ja töökoha prestiiž, seda rohkemast loobub ta potentsiaalse tõusu osas karjääriredelil ja sissetulekus (täielikult või ajutiselt) laste saamiseks tööturult lahkumisel.

Teine suur erinevus seisneb selles, et oluliselt on tõusnud laste arv, kes elavad ühe vanemaga. 2000. aastal elas 10 % 0–14-aastastest lastest ainult ühe täiskasvanuga, võrreldes 6 %ga aastal 1990. See on põhjendatav ebaõnnestunud abielude ja suhete ning soovimatute raseduste suurenenud arvuga.

⁽²⁾ Komisjoni ja nõukogu ühisaruanne sotsiaalse hõlvatuse kohta, 5. märts 2004.

⁽³⁾ Gary Becker & Richard Posner: "The Sexual Revolution", 10. aprill 2005, kättesaadav aadressil <http://www.becker-posner-blog.com/archives/2005/04/index.html>.

2. Üldised märkused

2.1 Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee tervitab võimalust avaldada arvamust kõnealuse teema kohta, kuid leiab, et keskne teema peaks olema pigem "Sugu ja vaesus" kui "Naised ja vaesus", sest sel moel oleks võimalik juhtida tähelepanu meeste ja naiste vahelistele suhetele ja erinevustele vaesuse põhjuste osas.

Komitee soovib tungivalt komisjonil kontrollida vaesuse definitsiooni, sest see rõhutab üksnes vaesuse ilmseid põhjusi, kuid alahindab naiste vaesuse taset ja vaesuse mõjusid. Definitsioon lähtub sellest, et leibkonna rahalised vahendid on perekonnasiseselt võrdselt jaotatud, ent vaesus on siiski individuaalne kogemus ning seda tuleb uurida nimetatud tasandil, kui tahtakse mõista soolist mõõdet.

2.2 Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee tervitab eesistuja-riigi Ühendkuningriigi teadaannet sotsiaalkaitseüsteeme puudutava arutelu kohta ning soovib tingimata teostada soolise mõju analüüsi, et tagada meeste ja naiste vajadustega arvestamine kõnealustes süsteemides. Implitsiitselt eeldatakse, et naised võivad toetuda mehe sissetulekule. Nimetatud oletus, millel pole tänapäeva ühiskonnaga mingit pistmist, on üks peamisi naiste suurema vaesusriski põhjusi.

3. Erimärkused

3.1 Vaesusriski esinemine

Reeglina on naistel suurem oht elada vaeses leibkonnas: 2001. aastal oli 16 % täiskasvanud naiste (vanuses alates 16. eluaastast) sissetulek alla piirmäära, võrreldes 14 %ga sama vanusegruppi meestest. ⁽⁴⁾ Kõnealune olukord on sarnane kõigis liikmesriikides. Vaesusrisk on kõrgeim üksikvanemaga leibkondades (ELis keskmiselt 35 %); 85 %l juhtudest on üksikvanemaks naised. Üksikemade puhul on vaesusrisk eriti kõrge, kui nad on 18-aastased või nooremad.

65-aastastel ja vanematel inimestel on suhteliselt kõrge vaesusrisk. Kaks kolmandikku üle 65-aastastest on naised. Üksikute naispensionäride vaesusrisk on väga kõrge, eriti kui nad on üle 80 aasta vanad ning ei saa ametipensionit. Üks peamisi põhjusi seisneb selles, et mida vanemaks pensionär jääb, seda enam suurenevad tema väljaminekud, eelkõige tervishoiuga seonduvad kulutused (arvestades puudeid ja transpordivajadust).

⁽⁴⁾ Eurostat, 2001; v.a ühe täiskasvanu leibkondade puhul tuleb vaesusriski soolist vahet tõlgendada ettevaatlikult, sest see põhineb eeldusel, et leibkonnas jagatakse sissetulek võrdselt.

Uurimused näitavad, et nende naiste hulgas, kes seisavad silmitsi mitmekordse diskrimineerimisega (nt vanemad naised, rahvusvähemuste või sisserännanute rühmadesse kuuluvad naised, puuetega naised, lesbid), on majandusliku ja sotsiaalse tõrjutuse risk on suurem.

3.2 Naiste vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse seos tööturuga

Tööhõive on sotsiaalse hõlvatuse olulisim tegur ning seda peetakse parimaks lahenduseks vaesusele, ja seda mitte ainult töötasu pärast, vaid ka seetõttu, et tööhõive aitab kaasa sotsiaalsele suhtlemisele ja isiklikule arengule. See kajastub ka Lissaboni strateegias, mille eesmärk on 2010. aastaks muuta Euroopa "maailma kõige konkurentsivõimelisemaks ja dünaamilisemaks teadmispõhiseks majanduseks, mis suudaks tagada jätkusuutliku majanduskasvu suurema hulga ja paremate töökohtade ning suurema sotsiaalse ühtekuuluvuse abil". Selleks on vajalik ja oluline naiste kaasamine tööturule, konkreetne eesmärk on tõsta naiste tööhõive 2010. aastaks 60 %-le. Kuigi naiste tööhõive tase läheneb meeste omale, võib vaesusrisk ohustada ka töötavaid naisi. Selle põhjus peitub suurtes naiste tööhõivega seotud raskustes: naiste suur osakaal töötute hulgas 25-liikmelises Euroopa Liidus⁽⁵⁾, perekonnaelu ja töökohustuste tasakaalustamise keerulisus, suundumus naiste tööhõive eraldamise ja sektoriseerimise poole, piiratud sotsiaalse kindlustatusega ebakindlate tööhõivevormide laialdane levik ja osalise tööajaga töötamine ning meeste ja naiste erinev tasustamine, mida esineb kõigis Euroopa riikides.

3.2.1 Palgavahe

30 aastat pärast meeste ja naiste võrdse tasustamise direktiivi vastuvõtmist 1975. aastal teenivad naised Euroopas keskmiselt ikka veel kõigest 82 % meeste tunnipalgast⁽⁶⁾. Paljudes riikides on kõnealune erinevus märksa suurem, ulatudes kuni 33 %-ni. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee jagab Euroopa Parlamendi naiste õiguste ja soolise võrdsuslikkuse komisjoni pahameelt, et kõnealune lõhe on ikka veel olemas, ning toetab nende soovitusi nõukogule ja komisjonile võtta vastavad meetmed kõnealuse ebaõigluse lõpetamiseks.

3.2.1.1 Lastesaamisega seonduvad alternatiivkulud

Paljude uurimuste kohaselt seonduvad need asjaoluga, et naised saavad lapsi ning kulutavad laste eest hoolitsemisel ebavõrdset

rohkem aega kui mehed. Enamus naisi jääb vähemalt teatud eluperioodiks tööturult kõrvale. Vastupidiselt sellele valitseb meeste puhul üldine standard, mis kujutab endast järjepidevat ja täisajaga töötamist alates päevase õppe lõppemisest kuni pensionieani. Töötamise katkestamine võib mõjuda negatiivselt tasustamisele. Emapuhkus võib tähendada, et ollakse lühemat aega ametis, omandatakse vähem kogemusi ja koolitusvõimalused on kasinamad. Viimatimainitu tuleneb sellest, et palgatõusud puudutavad eelkõige palju aastaid katkestusteta töötanud inimesi. Rahaline kaotus on seda suurem, mida pikem on paus.

3.2.2 Emade haridustase

Töөлust kõrvalejäämine pikema ajavahemiku vältel väikelaste hooldamiseks on sagedasem madalama haridustasemega emade puhul. Kui kõrgharidusega emad on oma tööelust kõrvale jäämist lühendanud, ei ole muutunud kvalifikatsioonita emade käitumine. Kutsekvalifikatsioonita emad jäävad sageli tööturult kõrvale kuni lapse koolimine kuni, samas kasutavad kõrgharidusega emad tavaliselt vaid sünnituspuhkust ning palkavad lapsehoidja.

Seetõttu on madalama haridustasemega naised, kes teevad töötamises pikemaid pause (ning kellel on ka madalaim palgapotentsiaal), majanduslikult tunduvalt halvemas olukorras.

3.2.3 Üksikvanemad

Nagu mainitud punktis 1.8, on üksikvanemate arv kasvanud, ning andmetest selgub, et üksikvanemate vaesusriski oht on eriti suur. Kuna 85 % üksikvanematest on naised, on kõnealune vaesusrisk soolise spetsiifika. Suures osas on risk seotud madala osalusega tööturul: vaid 50 % üksikemadest töötab, võrreldes 68 % abielus naistega⁽⁷⁾. Vastupidiselt emade tõusvale tööhõive määrale ei ole muutunud üksikemade tööhõive määr.

Uurimustest selgub, et sobiva hinnaga lastehoiuteenuse pakkimise puudumine ei ole ainus probleem, mis takistab üksikvanemaid töötamast. Siia lisanduvad ka:

- Mittetöötavatel üksikvanematel ei ole tavaliselt tööturule sobivat erialast ettevalmistust⁽⁸⁾. Mida madalam on kvalifikatsioon, seda väiksem on võimalus tööturule jäämiseks. See sõltub suure osas ka olemasolevatest ja sobiva hinnaga täiendkoolituse võimalustest lapsehoolduspuhkuse lõppedes.

⁽⁷⁾ Eurostat, 2003.

⁽⁸⁾ Finch jt, (1999): New Deal for Lone Parents: Learning From the Prototype Areas [Uued võimalused üksikvanematele: õppida prototüüpidest], DSS uurimisaruanne nr 92. Leeds: CDS; Lewis jt, (2000): Lone Parents and Personal Advisers: Roles and Relationships [Üksikvanemad ja isiklikud nõustajad: rollid ja suhted], DSS uurimisaruanne nr 122. Leeds: CDS; Dawson jt, (2000): New Deal for Lone Parents: Report on Qualitative Interviews with Individuals [Uued võimalused üksikvanematele: kvalitatiivsete intervjuude aruanne], uurimis- ja arenguaruanne ESR55, Sheffield: Employment Service; Holtermann jt, (1999): Lone Parents and the Labour Market. Results from the 1997 Labour Force Survey and Review of Research. [Üksikvanemad ja tööturg. 1997. aasta tööjõu-uuringu tulemused ja ülevaade uurimustest], Employment Service Report 23. London: The Stationary Office.

⁽⁵⁾ Eurostat, 2004.

⁽⁶⁾ Eurostat, 2003.

- Üksikvanemad elavad üldiselt piirkondades, kus nõudlus tööjõu järele on väike.
- Mittetöötavate üksikvanemate tervislik seisund on üldiselt halvem ning neil on sagedamini haige või puudega laps või mõni teine leibkonna liige, kelle haigus piirab nende töövõimalusi (10 % mittetöötavatest üksikvanematest).
- Erilistes raskustes üksikvanematel on tihti madalamad moraalinormid, mis kujutavad endast omakorda takistust töötamiseks.

Paljud üksikvanemad peavad eelkõige ise oma laste eest hoolitsema ning otsivad töökohta, mis võimaldab neil oma lastega veeta nii palju aega kui võimalik ning ühitada seda oma tööga. Seetõttu on paljud neist sunnitud vastu võtma piiratud sotsiaalse kindlustatusega ning halvasti tasustatud ebakindlaid töökohti.

3.2.3.1 Alaealised emad

Üksikemade vaesusrisk on eriti kõrge, kui nad on 18-aastased või nooremad. Euroopa Liidus on 6 % noortest naistest 18-aastaselt juba emad, kõnealune arv ulatub siiski 3 %st Itaalias, Madalmaades, Hispaanias ja Rootsis ja 13 %ni Ühendkuningriigis. Vastav protsendimäär on kõrge ka Ungaris ja Slovakkias (12 %) ⁽⁹⁾.

Alaealised lapsevanemad elavad tõenäolisemalt suuremas vaesuses ja tööpuuduses kui nende eakaaslased ning neil on raske kõnealusest olukorrast välja tulla puuduva hariduse ja teiste ülalnimetatud põhjuste tõttu. Näiteks 45 % naistest 15-liikmelises ELis, kes said emaks alaealisena, kuulub praegu 20 % madalaima sissetulekuga leibkondade hulka, sellal kui samal sissetulekutasemel on ainult 21 % naistest, kes said esimese lapse 20ndates eluaastates. 90 % alaealistest lapsevanematest saab sotsiaaltoetusi ning alaealistel emadel on suurem tõenäosus sõltuda ainult sotsiaaltoetustest ja saada toetusi pikemat aega kui teistel üksikemadel.

Liikmesriigid on seadnud alaealiste lapsevanemate osakaalu vähendamise prioriteediks, kuna see aitab vähendada vaesuse tõenäosust ning vaesuse kandumist ühest põlvkonnast teise. Palju on arutatud, kuidas vähendada alaealiste sündituste arvu, ning välja on pakutud lai valik lahendusi: alates rohkemast seksuaalharidusest kuni vähema seksuaalhariduseni, alates seksuaalsuhetest hoidumisele suunatud kasvatuses kuni tasuta rasestumisvastaste vahendite jagamiseni koolides, alates SOS-pillide jagamisest kuni sotsiaaltoetuste ülevaatamiseni alaealiste lapsevanemate kooselu ja abielu julgustamiseks.

Neli madalaima alaealiste sünditajate tasemega EL liikmesriiki võiksid eeskujuks olla teistele samade probleemidega tegelevatele liikmesriikidele.

⁽⁹⁾ *Innocenti Report Card*, väljaanne nr 3, juuli, 2001, "A League Table of Teenage Births in Rich Nations" (UNICEF), [Liitabel alaealistest sünditajatest rikastes riikides].

3.2.4 Vaesus töötajate hulgas

Naiste osakaalu tõus tööturul on seotud mittestandardsete töövormide suurenenud arvuga, nt osaline tööaeg, paindlik tööaeg, vahetustega töötamine, hooaj töö. Keskmiselt 27 % naisi töötab osalise tööajaga, samas töötab vaid 4 % mehi osalise tööajaga. ⁽¹⁰⁾ Sugude palgavahe osalise tööajaga töötamise puhul on suurem kui täiskohaga töötamisel: osalise tööajaga töötavate naiste keskmine tunnitasu moodustab umbes 60 % täiskohaga töötava mehe tunnitasust, samas kui täiskohaga töötavate naiste tunnitasu moodustab sellest 82 %.

Eriti kõrge on vaesusrisk madala haridustasemega ja ebaseaduslikult töötavate inimeste, vähemuste ja siserännanute hulgas, kellel puudub iseseisev või on nõrk õiguslik seisund, sest üldjuhul on nende töö halvasti tasustatud ja madalalt hinnatud ning töökoht ei ole kindel. Uurimustest selgub, et äärmuslikes olukordades ähvardab nimetatud naised inimkaubandus, prostitutsioon ja vägivald.

3.2.5 Tasuta töö

Naistele ei maksta koduste tööde eest. Isegi väga suure arvu naiste puhul, kellel on palgaline töökoht, peetakse poeskäimist ning vanemate ja laste eest hoolitsemist nende kohustuseks, samas kui mehed teevad alla 40 % kõigist kodustest töödest ja hoolitsevad ainult 25–30 % ajast laste eest. ⁽¹¹⁾ Kõnealune tasuta töö ei kajastu süstemaatiliselt riiklikes statistikates ning seetõttu jääb see poliitikakujundajatele märkamatuks.

Tuleks rõhutada, et perekonna ja töökohustuste tasakaalustamine on tõeline väljakutse meeste ja naistele. Alla 12-aastaste lastega naiste tööhõive tase on rohkem kui 15 protsendipunkti madalam kui lasteta naistel (60 % vs 75 %). Seevastu alla 12-aastaste lastega meeste puhul moodustab tööhõive tase 91 % ning on 5 protsendipunkti kõrgem kui lasteta meestel.

3.2.6 Pikaajaline töötus

Pikaajaline töötus on väga tihedalt seotud sotsiaalse kitsikusega, kuna inimesed, kellel ei ole pikka aega tööd olnud, kipuvad ilma sobiva ja õigeaegse toetuseta tööturul uuesti kanna kinnitamiseks vajalikke oskusi ja enesekindlust kaotama. ELis

⁽¹⁰⁾ Eurostat European Labour Force Survey [Eurostati Euroopa tööjõu uurimus], 2003.

⁽¹¹⁾ How Europeans spend their time [Kuidas eurooplased oma aega veedavad], Eurostat, 1998-2002.

tervikuna on pikaajalise tööpuuduse tase naiste hulgas (4,5 %) kõrgem kui meeste hulgas (3,6 %).⁽¹²⁾ Sellest hoolimata kalduvad pikaajaliste töötute tagasi tööturule aitamise programmid olema kasulikumad meestele, naistele pakutakse piiratud koolitusvõimalusi ning soolise stereotüübiga ja seega madalamalt tasustatud töökohti.

3.2.7 Pensionid

3.2.7.1 Naiste ebavõrdne olukord tööturul ning sellest tulenev erinevus sissetulekus ulatub kuni pensionieani. Põhjus seisneb eelkõige selles, et pensionimudel arendati paljudes liikmesriikides meeste perspektiivist lähtuvalt ning naised satuvad ebavõrdsesse olukorda, kui nad oma karjääri katkestavad, on ebatüüpilistes töösuhetes või katkestavad palgatöö pikemaks ajaks. Seetõttu on naised vanaduspõlve kindlustamiseks vajalike õiguste ja säästude osas halvemas olukorras. Kaks kolmandiku pensionäridest on naised ja nende keskmine sissetulek moodustab 53 % mehe keskmisest sissetulekust, mis võib mõjutada nende tervist, elamistingimusi ja elukvaliteeti. 75 % töötasuga seotud sotsiaalabi saavatest pensionäridest on naised. Seetõttu moodustavad suurema osa vaesimatest pensionäridest eakamad naised, sealhulgas lesed ja lahutatud naised, ning ELi elanikkonna vananemise pikaajalise ühiskondliku tagajärjena kõnealune suundumus jätkub, kui sellega ei tegelda.

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee soovitas ühes varasemas arvamuses⁽¹³⁾ soolise võrdõiguslikkuse tagamiseks pensionisüsteemide kohandamist pikaajalise eesmärgiga pensionide individuaalseks käsitlemiseks. Komitee soovib liikmesriikidel jagada kogemusi tagamaks, et eelkõige karjääri katkestanud naiste pensionid ei jääks ebapiisavaks.

Kõnealuses varasemas arvamuses viidati ka sellele, et mõnedes liikmesriikides saavad vanemad inimesed pensionile lisaks ka muid toetusi. Siiä kuuluvad muuhulgas maksusoodustused, tasuta elektrienergia, tasuta või soodsa hinnaga ühistransport ning maksusoodustused üürimaksete puhul. Kõnealune soovitus on tervitatav, sest naiste puhul on tõenäolisem, et nad elavad vanemaks (lähtudes nende kõrgemast keskmisest elueast) kui mehed ning elavad üksi (sest nad elavad kauem kui partner). Seetõttu on tõenäolisem, et naised peavad toime tulema vanemate pensionäride probleemidega. Vanemate pensionäride sissetulekud töötasul ja kapitalimahutustest on üldjuhul väiksemad, kuigi seoses invaliidsuse, transpordivajaduse ja vara väärtuse vähenemisega võivad tekkida suuremad väljaminekud.

⁽¹²⁾ Eurostat, 2003.

⁽¹³⁾ EMSK 29. novembri 2001. aasta aramus, mis käsitleb majanduskasvu, maksustamist ja pensionisüsteemide jätkusuutlikust Euroopa Liidus (EÜT C 48, 21.2.2002, raportöör hr Byrne, kaasraportöör hr Van Dijk).

3.2.7.2 Naised, sealhulgas rahvusvähemusse kuuluvad naised ja nii elamisloaga kui elamisloata sisserännanud, kes on ebatüüpilistes töösuhetes, on ebasoodsas olukorras ka seetõttu, et nende arvestamine tööandjapensioni skeemidesse on vähe tõenäoline. Kuna mehed teenivad oma eluajal naistest rohkem, on suurem ka meeste pension. Lisaks sellele seoti varem pensionisummad peamise ülalpidajaga, sellega, kes soetas varad, st üldjuhul mehega. Lahutuste arvu suurenemisega muutus kõnealune süsteem küsitavaks, sest tavaliselt satub abielulahutuse korral naine halvemasse olukorda. Rida liikmesriike on vahepeal välja töötanud uued seadused, mille kohaselt on kohtutel abielulahutuse korral õigus jagada varandus nii, nagu neile kohane tundub.

3.3 Naiste vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse seos haridusega

3.3.1 Elukutsevalik ja tööleasumine sõltuvad haridustasemest. Uurimustest selgub, et see kehtib eriti naiste kohta. Kõrgema haridustasemega (haridustasemega ISCED 5 ja 6) naised töötavad sagedamini kui madalama haridustasemega (haridustasemega alla ISCED 2) naised.⁽¹⁴⁾ 25-liikmelises Euroopa Liidus on töökoht 49 %-l 20–49-aastastest madalama kutsekvalifikatsiooniga naistest, võrreldes 84 % kõrgema kutsekvalifikatsiooniga naistega. Tuleb märkida, et naiste puhul esinev 30 % suurune vahe on meestel vastavalt vaid 10 % (83 % võrreldes 93 %ga). Paremini haritud lastega naised tavaliselt säilitavad töökoha. 25-liikmelises ELis on nimetatud naiste gruppide võrdlus järgmine: ilma lasteta (88 % vs 57 %); 1–2 last (80 % vs 43 %); 3 või enam last (63 % vs 22 %).

3.3.2 Õppekavad soosivad valikute tegemist, mis sageli on väga soorolikesksed, kuna tüdrukud valivad õppeained ja elukutsed, mis on madalalt tasustatud, ja neile annavad nõu õpetajad ja karjäärinõustajad, keda ei ole koolitatud võrdõiguslikkuse küsimustega arvestama või neid teadvustama. Kõige enam puudutab kõnealune sooline eraldamine tüdrukuid vaesusriskiga perekondadest. Uurimustest⁽¹⁵⁾ selgub, et kõnealune rühm on vastavalt nende madalamale haridustasemel eriti tugevalt esindatud halvasti tasustatud erialadel. Osalise tööajaga kätega tehtav töö on naiste puhul kõige ebasoodsam tegevusala võrreldes teiste osalise tööajaga tööde ja täiskohaga kätega tehtavate töödega, sest kõnealuses valdkonnas on naistel väga madal haridustase. Nimetatud naiste elukutsevalik on piiratud vaesuse ja soo koosmõju tõttu kogu nende karjääri vältel, ning see ei mõjuta mitte ainult nende tööelu ja pensioni, vaid võib kaasa tuua ka järgmise põlvkonda kanduva vaesuse.

⁽¹⁴⁾ EÜ statistika – elanikkond ja sotsiaalsed tingimused, 4/2005.

⁽¹⁵⁾ Warren, T.: "Divergent Female Part-time Employment in Britain and Denmark and the Implications for Gender Equality" [Erinevused naiste osalise tööajaga töötamisel Ühendkuningriigis ja Taanis ning selle tähendus soolise võrdõiguslikkusele], *Sociological Review* 2001, 49(4), 548-567.

3.3.3 Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee tervitab seda, et Lissaboni eesmärkides asetatakse prioriteet töökohtadele, eelkõige naiste tööhõivele, kuid tõdeb ka, et see ei ole vaesuriskis elavate naiste jaoks piisav. Liikmesriigid peaksid tegema koostööd kodanikuühiskonna ja valitsusväliste organisatsioonidega (eelkõige nendega, mis töötavad soolise võrdõiguslikkuse ja vaesuse vastu võitlemise valdkonnas), et kõrvaldada põlvkonnast põlvkonda edasikanduv vaesus, tegeledes seejuures tüdrukute ja poiste karjäärinõustamisel sotsiaalsete stereotüüpide vältimisega ja luues tõhusaid koolitusmeetmeid täiskasvanutele, mis võimaldavad arendada turukõlblikke oskusi ja rahuldada nimetatud naiste vajadusi.

3.4 Naiste vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse kriminaalõiguslik mõõde

3.4.1 Naised on kriminaalkuritegudes süüdistatute või nende eest süüdimõistetute hulgas vähemuses — ainult üks viiest tuvastatud süüdlasest on naine ja ainult 6 % vangidest on naised. Viimase kümne aasta jooksul on aga naiste osakaal vangide hulgas järsult kasvanud, kuigi naiste kuritegevuses sarnast tõusu ei ole olnud.⁽¹⁶⁾ Enamik naisi saadetakse vanglasse mittevägivaldsete süütegude eest ja nende karistusaeg on lühem kui aasta. Peaaegu neljandik naisvange on eeluurimise all, mitte süüdimõistetud.

3.4.2 Samast uurimusest selgub, et suur osa vangistatud naistest ei olnud enne vanglasse sattumist majanduslikult kindlustatud, nad ei ole kunagi töötanud või on töötanud vaid halvasti tasustatud töökohtadel, neil ei ole kindlat elukohta, neil on väga madal haridustase ning sageli on nad sattunud perekonnaliikmete või perekonda mittekuuluvate meeste füüsilise ja/või seksuaalse vägivalda ohvriks. Seetõttu kujutab kõnealuste naiste vahi alla võtmine endast sotsiaalse tõrjutuse jätkumist.

3.4.3 Naiste osakaalu oluline suurenemine vangide hulgas on seletatav mõningates liikmesriikides teostatud kohtuotsuseid käsitlevale uurimustega, mis kattuvad uurimustööga, mille kohaselt arvatakse, et tihti vahistatakse naisi, sest nad juba on sotsiaalselt tõrjutud (ilma kindla elukohata, töötud, uimastitest sõltuvad). Kohtunikud ja kohtu-uurijad arvavad, et kuna kõnealused naised juba on sotsiaalselt tõrjutud, on suurem oht, et nad sooritavad tulevikus kuriteo, ning pooldavad seetõttu seisukohta, et vahistamine ja sobivad rehabiliteerimismeetmed vähendavad võimalust, et juba tõrjutud naised pärast vanglast vabanemist uuesti kriminaalsele teele astuvad (või uimastisõltlaseks muutuvad).

3.4.4 Uurimusest selgub, et seoses naiste ebasoodsate töö- ja koolitustingimustega, vaimsete häiretega naiste suure osakaaluga (50 % Inglismaal ja Walesis)⁽¹⁷⁾ ning suhteliselt lühikesel viibimise ajaga, on nende rehabiliteerimine ja uuesti ühiskonda integreerimine võimatu. Vaieldav on ka see, kas vanglad on rehabiliteerimisasutused, ja isegi kui on (nagu

nähtub uurimusest), ei peaks lähtuma sellest, et vanglad üksi suudavad hoolitseda suurema osa oma vangide tõhusa koolituse, püsiva uimastitest loobumise, emotsionaalse toe või turukõlbliku kutsekvalifikatsiooni eest.

3.4.5 Vanglad on esmajoones karistusasutused. Uurimusest selgus, et naised, kes enne vangistust ei olnud sotsiaalselt tõrjutud, muutusid pärast vanglast vabanemist tõrjutuks, ning et sotsiaalselt tõrjutud naised jäid tõrjutuks ka peale vabanemist. Vangistus mõjub naistele veelgi ebasoodsamalt kui meestele, sest see kahjustab lapsi, kui ema pannakse vanglasse. Näiteks Ühendkuningriigis väitis 25 % vangistatud naistest, et nende laste isa, abikaasa või elukaaslane hoolitseb laste eest. Sama väitis 92 % vangistatud meestest. Võimalikud positiivsed mõjud (seoses õigusemõistmisega, hoiatamise või riski vähendamisega) nihkuvad seetõttu kindlalt tagaplaanile.

3.4.6 Välismaalased ja etnilistesse vähemustesse kuuluvad naised on kahekordselt halvemas olukorras ning seetõttu on nende osakaal karistusasutustes ebaproportsionaalselt suur.

3.4.7 Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee toetab aruandes toodud ettepanekuid meetmete võtmiseks, vähendamaks oluliselt vahistatud naiste arvu, seda eelkõige, kuna suurem osa neist on eeluurimise all ning neid ei ole süüdi mõistetud kuriteo toimepanemise eest. Kui nad on toime pannud kuriteo, on tavaliselt tegemist vägivaldsete kuritegudega. Mõned liikmesriigid kasutavad vangistuse asemel leebema mõjuga alternatiive, mis võimaldavad laialdaste probleemidega õigusrikkujatest naisi vastava hoolitsuse ja toe abil rehabiliteerida ning uuesti ühiskonda integreerida.

3.5 Võitlus naiste ja lastega kaubitsemise vastu

Naiste ja lastega kaubitsemine tuleneb struktuurilisest ebavõrdsusest naiste ja meeste vahel ning see on üks vägivalda vorm. Seda põhjustab vaesus. Ohvrid kannatavad vaesuse erinevate vormide all, mis väljendub muuhulgas sunniviisilises töös, seksuaalses ärakasutamises, füüsilistes ja vaimsetes terviseprobleemides ning sotsiaalses tõrjutuses. Päritoluriikide ennetusstrateegiad peavad olema kooskõlas vaesuse vähendamise ja naiste majanduslikke võimalusi arvestava sotsiaalse arengu strateegiatega. Pikaajalised ennetusstrateegiad peavad olema suunatud naiste ja lastega kaubitsemise tegelike põhjustele nagu vaesus, diskrimineerimine, rassism, patriarhaalsed struktuurid, naistevastane vägivald, fundamentalism, meeste ja naiste ebavõrdne kohtlemine, puuduvad sotsiaalkaitse võrgustikud, rahapesu, korruptsioon, poliitiline ebastabiilsus, konfliktid, kontrollimata piirkonnad, riikidevahelised tõkked ja erinevused. Kõik valitsused peavad võtma meetmeid, mis arvestavad meeste ja naiste ebavõrdse jõudude vahekorraga, ning rakendama positiivseid meetmeid, et tugevdada naiste positsiooni kõigis eluvaldkondades.

⁽¹⁶⁾ Central European University Team'i (National Report's Fieldwork Findings) võrdlev aruanne. Andmed pärinevad kuuest liikmesriigist: Hispaaniast, Saksamaalt, Inglismaalt ja Walesist, Prantsusmaalt ning Ungarist.

⁽¹⁷⁾ UK Women National Commission (Ühendkuningriigi naiste riiklik komisjon), märts 2005.

4. Soovitud

4.1 Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee tervitab komisjoni ja nõukogu 5. märtsi 2004. aasta ühisaruannet sotsiaalse hõlvamise kohta. EMSK toetab kuut poliitilist prioriteeti, millele liikmesriigid on riiklikes tegevuskavades erilist tähelepanu pööranud (vt lisa). Komitee usub siiski, et poliitikavaldkondades on oluline puudus, nimelt soolist eripära puudutavate näitajate määratlemine ja seire. EMSK soovib tungivalt arvestada nimetatud näitajatega, sest vaesuse osas valitsevad olulised erinevused naiste ja meeste vahel. Ilma vaesuse soolist eripära arvestamata või poliitika mõju meestele ja naistele hindamata võib vaesuse vastu võitlemise poliitika olla edukas vaid osaliselt. Vaesuse sooliste aspektidega võitlemine on seotud vaesuse vastu võitlemise kohustustega, mis püstitati 1995. aastal Kopenhaagenis toimunud sotsiaalse arengu ülemaailmsel tippkohtumisel. Kõnealusel tippkohtumisel lepitati kokku selles, et naiste ja laste (kellel sageli on kõige suurem vaesusrisk) vajadusi ning õigusi arvestatakse erilise prioriteedina.

4.2 Paljud liikmesriigid on oluliselt parandanud institutsioonilist raamistikku vaesuse ja sotsiaalse hõlvatuse arvestamiseks siseriiklikes poliitilistes otsustes. Teha tuleks siiski veelgi enam, kaasates poliitikate kujundamisse ja elluviimisse kohalikul, riiklikul ja piirkondlikul tasandil tööturu osapooled, k.a valitusvälised organisatsioonid, eriti hariduse, tööhõive ja pensionide valdkonnas.

4.3 Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee soovib tungivalt ühendada Lissaboni strateegia naiste tööhõive suurendamisega seonduvad eesmärgid strateegiatega, mis tagavad vaesusriskist ohustatud naiste turukõlblike oskuste arendamise, et aidata neil saavutada majanduslik sõltumatus. Lisaks on tarvis naiste olukorra parandamiseks igas eluetapis tagada algatused ja meetmed, mis on suunatud tööhõive kvaliteedi tõstmisele ja sissetulekus esinevate lahknevuste kõrvaldamisele. EMSK oli majanduskasvu ja töökohtade loomise kompleksseid suuniseid käsitlevas arvamuses üllatunud, et praegune tööhõivepoliitiliste

suuniste pakett ei sisalda konkreetseid naiste tööhõive suuniseid.

4.4 Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee on arvamusel, et liikmesriigid võidaksid nii mõndagi, kui nad vahetaksid kogemusi naisi ja vaesust (pensionid, sotsiaalkaitseüsteemid, alaealiste rasedus, naistevastase vägivalda, sh naistega kaubitsemise, ja naiste vangistamise vastu võitlemine) puudutavates valdkondades.

4.5 Paljud liikmesriigid on alla kirjutanud Pekingi tegevusprogrammile (1995. aasta septembris), milles kutsuti valitsusi üles hindama tasuta tehtud töö väärtust majandusele. Samas ei ole liikmesriigid kümme aastat hiljem ikka veel välja arendanud süsteeme selle mõõtmiseks ja jälgimiseks. Valitsusi tuleks julgustada kõnealuseid süsteeme välja arendama ja tasuta tööd riiklikesse statistikatesse arvestama.

4.6 2007. aastal on kavas avada Euroopa Soolise Võrdõiguslikkuse Instituut. Kuna sooline aspekt on Euroopa Liidu vaesuse vastu võitlemise poliitikas unarusse jäänud, ei kajastu uurimustes ja statistikas piisaval määral ka soo ning vaesuse vaheline seos. Kõnealuse olukorra muutmiseks on instituudil tarvis vastavaid eelarvevahendeid. Soolise võrdõiguslikkuse instituuti käsitlevas arvamuses väljendas EMSK juba muret selle üle, et asjaomases määruse eelnõus ei ole eelarvevahendid ilmselt tagatud.

4.7 Seetõttu soovib Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee mõningaid prioriteetseid valdkondi. Uus instituut peaks analüüsimisolevaid andmeid soolisest aspektist lähtudes.

4.8 Teine oluline teema soo ja vaesuse valdkonnas, millele tuleks erilist tähelepanu pöörata, on vaesuse mõju naiste füüsilisele ja vaimsele tervisele.

4.9 Kolmandaks on liiga vähe uuritud seda, kuidas naised vaesusega vaimselt ja emotsionaalselt toime tulevad ning kas nad kogevad vaesust teisiti kui mehed.

Brüssel, 29. september 2005

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Anne-Marie SIGMUND